

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ

На правах рукопису

УЛАНОВА Світлана Іванівна

СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ХІІІ СТОЛІТТЯ

Спеціальність - 09.00.04 - естетика

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Київ - 1996

АВ 32.311

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Київському державному інституті культури.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
СЕМАШКО Олександр Миколайович;
доктор філософських наук, професор
ПЕТРОВ Єрій Васильович;
доктор мистецтвознавства, професор
КОТЛЯРЕВСЬКИЙ Іван Арсеньович.

Провідна організація – Рівненський державний педагогічний
інститут.

Захист відбудеться "26" Травня 1995 р. на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д 01.25.02 в Інституті філософії
НАН України /252001, Київ, вул.Трьохсвятительська, 4/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту
філософії НАН України /252001, Київ, вул.Трьохсвятительська, 4/.

Автореферат розісланий "14" Квітня 1995 р.

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00754773 (X)

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради
кандидат філософських наук

AS

Л.А.Ситниченко

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

AB - 32.311
- 3 -

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Нагальна потреба і перспективне завдання гуманітарних наук за сучасних умов духовного відродження України - відновлення історично об'єктивної картини художнього буття національної культури на всіх етапах її розвитку. В силу відомих суспільно-політичних обставин, за яких проходило дослідження української культурної спадщини, провідну, вирішальчу роль відіграв ідеологічний фактор. Ним визначався ракурс розгляду не тільки історії України, але й її духовної культури: або в контексті західноєвропейських культурних традицій, або як органічної, невід'ємної частини російської культурної спадщини.

Національний статус культурних явищ пояснювався їхнім географічним походженням, тобто місцем, де було знайдено те чи інше архівне джерело. Що торкається персоналій, то вони також розглядалися виходячи з кон'юнктурних міркувань, з метою доказу та підтвердження політичних настанов та ідеалів, які функціонували у суспільній свідомості.

Також була ситуація на Україні у другій половині XIX століття, коли на хвилі національно-визвольного руху за відродження державності підноситься і престиж національної духовної спадщини. Українською інтелігенцією цього періоду було чимало зроблено для знаходження, реставрації та визначення українських культурних пам'ятників. Тактично були зібрані та описані всі з них, що збереглися.

Завдяки діяльності товариств "Нестора-Літописця", Церковно-історичного та Археологічного, Київської Духовної Академії та інших ми за сучасних умов маємо доступ до української істо-

рії в її оригінальних зразках.

Проте за радянський період українська культурна спадщина була піддана ревізії, на цей раз вона розглядалася не тільки в контексті російської національної культурної традиції, але й з дусі ідеологічних доктрин радянської соціалістичної культури, де національне розглядалося лише як прояв інтернаціональних ідей дружби та братерства слов'янських народів /росіян, українців, білорусів/.

Трагічною для української культури стала й та обставина, що в роки радянської влади проходило неодноразово перетрушення архівних фондів, їхня чистка та централізація у відповідності з марксистсько-ленінською концепцією класової боротьби. За цих умов особливо постраждали церковні, монастирські, приватні архіви. В них залишили на довічне зберігання, як правило, лише ті документи, які доводили справедливість цієї концепції про виключно негативну роль панівних класів, церкви, монастирів в історії українського народу. Чимало архівних фондів загинуло також у роки Великої Вітчизняної війни на окупованій території, під час евакуації архівів. Таке трапилося з найбільш значними сховищами українських цінностей - Архівом Чернігівської єпархії, Ілуківським зібранням та деякими іншими.

Українознавство за радянських часів стає не престижною справою, хоча зовнішньо зберігає при цьому необхідний для її існування офіційний статус у державних установах /інститутах, радіо, телебаченні, видавництвах та інших формах представництва/, з відповідним з боку центральних органів контролем за їхньою діяльністю.

За сучасних умов ситуація кардинально змінилася, значно активізувався інтерес до джерел національної духовності. Доко-

рінню переглядається система сталих поглядів щодо пам'ятників старовини. По-новому переосмислюються філософське, естетичне, літературознавство... духовні та художні прояви національної своєрідності української культури. Стали доступними для широкого наукового загалу твори видатних вчених української діаспори, а також у свій час заборонених істориків та мистецтвознавців початку століття: Грушевського, Костомарова, Драгоманова, Антоновича та інших.

Проте, незважаючи на все це, і сьогодні ще обмаль в науковому обігу ґрунтовних філософсько-естетичних праць, які з сучасних методологічних позицій розглядали б сутнісний зміст українського культурного феномену, його національну самобутність та своєрідність не тільки в контексті культурного простору, що його оточує, але й з точки зору генетичної складовості справді традиційних форм опосередкування культурної інформації.

В цьому плані перспективним уявляється світоглядний аспект дослідження української культурної спадщини, завдяки якому можливе не тільки виявлення вихідної основи життєвих орієнтацій в змісті національної свідомості, але й в світленні в ній рис історичної своєрідності у відповідності з конкретними етапами культурного розвитку.

Вибір об'єктом дослідження української музичної культури ХІІ століття не є випадковим. Це надзвичайно складний та суперечливий період української історії, про що свідчить постійно невгасний до нього дослідницький інтерес, суперечливість характеристик культурних процесів, що тоді відбувалися, неоднозначність визначень цих процесів через аналогії з барокко, класицизмом, просвітництвом. Зорієнтованість суспільної свідомості

мости на європейські форми життєвого влаштування та зародження на цій основі ранньокапіталістичних відносин /мануфактурне виробництво/ і, одночасно, збереження схильності до традиційних форм економічного та соціального устрою /євразійське господарство та сімейно-родова братчина/, внутрішня розірваність та регіональність полюсів його політичної палітри і, разом з тим, зростання пріоритету національних інтересів, що знайшло втілення у боротьбі за встановлення української державності на основі етнічної спільності - ось далеко неповний перелік причет цього часу.

Ступінь дослідження теми: Проблематика дослідження формувалася на перехресті трьох істотних моментів. Перший з них був пов'язаний з визначенням феномену об'єкту дослідження. На жаль, ще й сьогодні відсутнє в нашій науковій літературі чітке концептуальне визначення змісту поняття "музична культура". Окрім праць загальноестетичного плану, присвячених про проблемам художньої культури та її формам /Ю.В.Борев, Л.С.Каган, Я.Я.Зись, М.Ф.Овсінніков, А.Т.Гордієнко, Л.Т.Левчук, В.І.Мазепа, О.М.Семашко, К.П.Шудря та інші/, підручників з естетики, а також музикознавчих досліджень, які так чи інакше торкаються загальних проблем характеристики музичної культури /О.М.Сохор, В.В.Медушевський, Є.В.Назайкінський, І.А.Котляревський, Н.О.Горюхіна, О.О.Фарбштейн та інші/, за останні роки з'явилися друком лише кілька праць /В.О.Тельчарова, Л.Н.Закс/, які безпосередньо так чи інакше торкалися визначення змісту поняття "музична культура".

Другий момент стосується з'ясування вихідних посилок вивчення музичної культури у світоглядному аспекті, тобто предмету наукового дослідження. Не дивлячись на велику кількість

наукових досліджень, присвячених світоглядній проблематиці /в основному вони належать вченим київської філософської школи 60-90-х років, до представлена такими іменами як П.В.Копнін, В.І.Шинкарук, В.І.Іванов, М.В.Попович, С.Б.Кримський, В.Г.Табачківський, О.І.Яценко та інші/, складність рішення цього завдання полягає в тому, що серед них немає жодного, де б феномен світогляду розглядався у контексті його музично-художньої реалізації. Інакше, розглядався як особливий тип духовної реальності, що функціонує у межах музичної свідомості та визначає спосіб буття музичної культури в цілому.

Третій момент виходить з того, щоб з'ясувати сутність багатого фактологічного матеріалу з історії української музичної культури ХУП століття у світоглядному аспекті. Цьому періоду в історії української музики присвячена значна наукова література, до якої належать як фундаментальні колективні праці /багатотомне видання з історії музики України, що підготовлене відповідним відділом Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії УАН/, так і монографічні дослідження Г.В.Келдиша, Т.М.Ліванової, В.В.Протопопова, М.О.Грінченка, О.Я.Шреєр-Ткаченко, П.О.Козицького та інших. В цих працях детально проаналізовані музично-художні процеси, що відбувалися в той час, опрацьована їхня жанрово-типологічна характеристика. Чимала група наукових праць присвячена також реставрації та вивченню раніше невідомих пам'яток музичного мистецтва ХУП століття в загальному культурному контексті цього періоду: українських партесів, кантів, псалмів, шкільних драм, дум, історичних пісень, церковного співу, ірмологійного та інших його різновидів, богогласників /Д.М.Разумовський, И.Вознесенський, Н.О.Герасимова-Персидська, Л.Ф.Корній, П.П.Ясиновський, О.Кошиць та інші/

Недостатність типологічних характеристик української музичної культури в названих наукових дослідженнях викликала необхідність в залученні останніх досягнень інших наук: філософії, естетики, історії, релігієзнавства, літатурознавства, мистецтвознавства, де висвітлюються різні аспекти духовного життя українського суспільства у ХУП столітті. Найбільш значними серед них є дослідження В.М.Ніцік, І.С.Захари, І.В.Іваньо, М.В.Поповича, І.З.Мицко, З.І.Хижняк та інших.

Принципове значення для з'ясування національної єдності суб'єктно-об'єктних відносин, що відображені в музичній культурі ХУП століття, має а дзіз тих світоглядних концепцій, які так чи інакше були опосередковані нею. З цим пов'язана необхідність залучення у якості опорного матеріалу наукових праць, в яких дається цілісне філософсько-естетичне осмислення цих концепцій. Серед них заслуговують на особливу увагу праці В.В.Бичкова, О.П.Нажданя, І.П.Медведева, присвяті вивченню особливостей візантійської естетики та культури; В.О.Рибаківа, Г.К.Вагнера, П.Г.Богатирьова, Е.М.Мелетинського, В.М.Путілова, де розглядається комплекс проблем, пов'язаних з визначенням специфіки язичницького мислення: В.С.Горського, О.Ф.Замалеєва, І.В.Бичко, А.К.Бичко, В.О.Зоца, які прослідковують формування національних форм філософської культури Київської Русі: Л.М.Баткіна, А.Я.Гуревича, М.М.Бахтіна, О.Ф.Лосєва, в яких формулюються принципи міфологічного, середньовічного та ренесансного пізнання у культурі. Цікавий матеріал для роздумів про особистості розвитку музичної культурної свідомості дають праці, де розглядається зміст релігійного життя та його форми в контексті історії християнської церкви.

Мега і завдання дослідження впливають з вищезгаданого,

де окреслена ступінь розробки проблематики даної дисертації, а також її наукова і суцільність. Вони пов'язані, перш за все, з необхідністю концептуального, філософсько-естетичного узагальнення та аналізу фактичного стану української музичної культури ХІІ століття та вироблення на цій основі цільного уявлення про її вихідні моменти. Не менш важливою є проблема генезису національної своєрідності музичної культурної свідомості, з ретроспективним пошуком її початкових форм, а також вивчення її специфіки не тільки по відношенню до внутрішнього культурного простору, але й до внутрішньої динаміки історичної спадковості первісним фольклорним формам художнього сприйняття - переробки та осмислення смисложиттєвої художньої інформації. Така спрямованість дослідження музично-художніх процесів дозволяє в'ясувати, яким чином відбувалася взаємодія елементів традиційної культури з іншими, чужорідними і що є визначальним у їхньому відборі. Останнє дає можливість більш чітко уявити схильність національного культурного організму до східного чи західного генотипів, простежити його формування та розвиток з врахуванням конкретно-історичних та географічних умов, тобто дати наукове пояснення регіональної неоднозначності функціонуючих форм музичної культури ХІІ століття, незважаючи на їхню належність до єдиного національного культурного джерела.

У відповідності з метою дослідження в дисертації реалізуються такі завдання:

а/ розроблена методологія дослідження світоглядних аспектів музичної культури України ХІІ століття;

б/ проведено порівняльний аналіз світоглядних концепцій, які знаходилися біля витоків цієї культури;

в/ вивчена їхня фактична наповненість у контексті духов-

ного життя українського суспільства в різні періоди його існування, а також процесів асиміляції на цій основі інших, актуальних в даний період світоглядних ідей, що визначили історичне обличчя форм культурної діяльності, що тоді функціонували, а також історичні закономірності її розвитку;

г/ досліджена світоглядна, естетична проблематика даного історичного періоду та її опосередкування в музичному виробництві та споживанні;

д/ визначена у відповідності з вищевикладеним методика музикознавчого аналізу музичних пам'ятників України ХУІ століття;

ж/ із врахуванням отриманих наукових результатів дана більш повна характеристика музичної культури України зазначеного історичного періоду, де визначені світоглядні та естетичні принципи, які обумовили національну специфіку, своєрідність і неповторність культурної свідомості та способів її реалізації у музичній творчості.

Теоретично-методологічна основа і джерела дослідження.

В дисертації використовуються філософсько-культурологічний, історико-хронологічний, предметно-музикознавчий методи аналізу фактологічного матеріалу. Їхня взаємодія була обумовлена потребою у створенні загальної концепції музичної культури ХУІ століття в Україні з акцентом на спадкоємності способів та форм культурної діяльності, що складав її зміст, традиційним уявленням про вихідні основи суб"ективно-об"ективних відносин, специфічності в них національних рис, а також виявленні діалектики їхнього розвитку на різних етапах. Ці процеси вивчалися на матеріалах музичної культури як вже відомих у науковому обігу, так і архівних, у контексті інших культур-

них пам'яток, літературних, образотворчих тощо. Автор сп'явся на досягнення сучасної наукової думки щодо визначення характерних рис української духовної спадщини, дані, напрацьовані в роботах багатьох відомих авторів дожовтневого періоду, що розкривають фактичний зміст різних культурних явищ національної історії /Д.І.Яворницького, М.І.Петрова, О.О.Попкова, О.Левицького, С.Голубева/.

Основні результати наукового дослідження, які виносяться на захист, та їхня наукова новизна.

1. Пропонується новий, світоглядний підхід до вивчення сутності та особливостей музичної культури України ХІІ століття. В межах такого підходу розроблена оригінальна методологія, яка дозволяє у цілісному вигляді подати музично-художній процес як складову підсистему духовного виробництва, з'ясувати внутрішню логіку їхнього розвитку, виявити в них інваріантні моменти по відношенню до традицій, прослідкувати їх в історичній динаміці.

2. Узагальнені ключові вихідні положення, які обумовлюють характер та особливості дії світоглядних факторів у культурі взагалі, розглянута специфіка цієї дії у сфері естетичної та художньої свідомості, форми їхнього прояву у музичному мистецтві.

3. Дається тезисна розробка перспективного, на наш погляд, напрямку у визначенні поняття "музична культура", а також подальшого вивчення пов'язаної з цими тезами світоглядної, музично-естетичної проблематики.

4. Сформульована онтологічна гіпотеза культурної свідомості історичного періоду, який розглядається у дисертації, що складається в результаті взаємодії та взаємопроникнення язич-

ницької та християнської світоглядних парадигм. Їхня концептуальна модель аналізується з максимальним врахуванням різноманітних типів культурно-історичних зв'язків, що виникали між ними у процесі розвитку та смисложиттєвих залученостей, які визначаються у контексті соціокультурного буття Київської Русі як феномен двоєвір'я. На його основі формуються характерні ознаки національного гноєсису, близького, з одного боку, принципам візантійської теорії художнього пізнання, з другого, - традиційним формам, що склалися у межах християнсько-славянського комплексу слов'янської язичницької культури.

Саме в цей період закладаються вихідні для національної свідомості світоглядні позиції використання зовнішньої нової культурної інформації для забезпечення нагальних потреб та інтересів етносу і збереження за цих обставин як основоположного світоглядного принципу традиційних ідей, які функціонували у соціальній пам'яті з дохристиянських часів язичництва, аж до найбільш гнаних архаїчних форм культури.

5. Проаналізована система ідей, поглядів, ціннісних орієнтацій, що опосередковані як світоглядні настанови у духовно-практичній та теоретичній діяльності суб'єктів української культури ХУІ століття з точки зору їхньої соціальної належності та культурних традицій певних соціальних верств тогочасного українського суспільства. Детально розглянуті естетичні аспекти різноманітних форм організації культурного побуту українського суспільства /братські та козацькі, церковне середовище/, виявлені елементи спадковості в них онтологічної та гноєологічної гіпотез національної свідомості, що сформувався в рамках культури Київської Русі.

6. Розкриті та проаналізовані механізми передачі світо-

глядної інформації в системі музичного виробництва та споживання, яка діяла на Україні у ХУІ столітті, показано соціальне значення в ній національних та інших культурних традицій та музично-художніх цінностей, їхня естетична нормативність по відношенню до освіти та виховання, способів та форм музичної діяльності.

7. Дана характеристика світоглядної проблематики провідних жанрів у музичній творчості /партесів та псалмів/, визначені в них методологічні, структурні принципи організації образного змісту та стилеві особливості їхнього інтонаційного втілення, типи музичного мислення, що стоять за ними.

8. Розроблена нова методика аналізу, яка спирається на виявлення семантичної навантаженості тематичних елементів, що визначають музичне ціле у відповідності з загальною логікою відображення у музичній тканині твору естетичних реалій даного типу культури. Накреслено також принципово інший підхід до вивчення пам'ятників, що існували в усній традиції, шляхом ретроспективного зрізу стилевих нашарувань у мелодійному малюнку до його вихідних основ.

9. Упроваджені в науковий обіг і нові, знайдені у різних архівах зразки світської та церковної музики /"Псалтирь" С.Полоцького, Ірмологи та стихіри в одноголосній та багатоголосній редакціях/.

10. На основі проведеного дослідження виявлені сутнісні ознаки, що визначають своєрідність музичної культури на Україні по відношенню до західноєвропейської та російської. Незважаючи на багатоманітність форм їхнього прояву у творчій діяльності різних суб'єктів, а також зовнішню схожість з Барокко, Ренесансом та іншими стилями, що здійснювали вплив на націо-

нальну свідомість, в ній /національній музичній культурі/ переважає схильність до власних художніх традицій, світоглядні основи яких виходять зі змісту міфологічної свідомості та принципів міфологічного мислення, що склалися на національному ґрунті.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Наукові висновки даної дисертації визначають перспективи подальшого вивчення української культури в філософсько-історичному та художньо-естетичному ракурсах. Поглиблюючи уявлення про неї як цілісне явище, вони дають можливість сконцентрувати увагу на проблемах, пов'язаних з розкриттям та детальним вивченням основних закономірностей музичного мислення ХУП століття як у історичному плані, так і в порівняльній їхній типологізації. Останнє має методологічне значення у вивченні різноманітних пам'яток музичної культури України ХУП століття, їхній науково-дослідницькій та художньо-виконавчій реставрації.

Теоретичні висновки щодо закономірностей розвитку музичної культури на Україні ХУП століття, її світоглядних аспектів можуть бути використані при підготовці та читанні нормативних курсів з естетики, історії та теорії культури, історії української культури, історичного та теоретичного музикознавства, історії народної творчості, нарцознавства, а також у спецкурсах і спецсеминарах з проблем естетики, теорії культури, історії філософії, релігієзнавства на Україні. Наукові результати роботи можуть бути також корисними у подальших архівних дослідженнях, у пошуках та музикознавчому аналізі новітніх документів з історії української музики тогочасного історичного періоду. Вони нададуть певну допомогу у практичній діяльності численних хорових колективів не тільки у збагаченні та оновлен-

ні репертуару, але й прочитанні та інтерпретації різноманітних за жанрами та стилевими особливостями музичних творів ХVII століття.

Результати проведеної науково-дослідної роботи неодноразово апробувались у науковій та учбово-педагогічній діяльності автора, при розробці та читанні теоретичних та історичних музичних курсів /"Історія української музичної культури", "Аналіз музичних творів", "Історія поліфонічних стилів"/. Їх було введено в різних педагогічних інститутах, вузах культури та мистецтва, у доповідях на багатьох міжнародних, національних та регіональних конференціях, симпозіумах, семінарах, зокрема, "Музична культура минулого і деякі аспекти її вивчення на сучасному етапі" /Миколаїв, 1985/, "Про значення духовної музики у морально-естетичному вихованні" /Київ, 1990/, "До питання про методологію сприйняття музичної спадщини /світоглядний аспект/" /Астрахань, 1993/, "Культурно-світоглядні основи розвитку церковної музики на Україні в ХVII ст." /К., 1994/ та ін.

Основний зміст дисертації відображений у монографії "Українська музична культура ХVII століття /світоглядний аспект/", наукових статтях, в тезах доповідей на конференціях, в методичних розробках та методичних рекомендаціях викладачам та студентам.

Структура роботи. Дисертація складається з вступу, чотирьох глав, висновків і списку використаної літератури. Перша глава присвячена питанням методології дослідження, визначає зміст та взаємодію вихідних понять, на які вона спирається. Друга розкриває джерельну основу національної культурної свідомості, найбільш важливі її ознаки. Третя розглядає їх в контексті духовного життя українського суспільства ХVII століття.

Четверта досліджує специфічність відгалуження світоглядної проблематики епохи у музичній культурі. Висновки узагальнюють характерні риси музично-художнього процесу у світоглядному аспекті, їхню схожість та відмінність щодо аналогічних історично явищ.

Основний зміст дисертації. У вступі обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність, міра розробленості, формулюються мета та завдання дослідження, визначаються наукова новизна його кінцевих висновків, їхня наукова та практична значущість, форми апробації.

У першій главі - "Методологічні передумови вивчення української музичної культури ХІІ століття" визначається система понять, у межах яких здійснюється дослідження стану музичної культури вказаного періоду. Одним з таких фундаментальних понять є поняття світогляду, яке розглядається як сукупність знань, що нагромаджується в процесі життєдіяльності людини, певного соціуму, нації. В них систематизуються результати пізнавальної діяльності в смисложиттєвих, сутнісних характеристиках. Світогляд носить яскраво виражений оціночний характер, розкриває ставлення людини до навколишнього світу, допомагає осмислити її власне місце і роль у взаємодії суспільства і природи, чітко визначити цілі і завдання, внутрішні мотиви як теоретичної, так і практично-перспективної діяльності. У главі детально розглядається сутність, структура, багатоступеневий характер світогляду, місце в ньому філософських, релігійних, художньо-естетичних ідей та поглядів, діалектика в них загальнолюдського /традиційного/ та сучасного моментів.

Підкреслюється, що світогляд у культурі не є чимось одноманітним, однозначним. Розмаїття світоглядних ідей в межах

певного історичного типу культурної свідомості, їхня багатоваріантність обумовлена великою мірою соціальною та національною неоднomanітністю суб'єктів культурної діяльності. Та справа не тільки в цьому. Відображена у світоглядних ідеях культурно-історична реальність з'являється як певна відповідність світоглядних та культурних контекстів даної епохи. Тому характеристика світоглядних аспектів культури - це також аналіз загального предметно-сміслового контексту комунікації між суб'єктами-цінностями-іншими суб'єктами.

Аналізуючи сутність та особливості проявів світоглядних аспектів у культурі, важливо підкреслити виняткову роль філософських ідей, теорій, знань у формуванні методологічних засад культури, розкриття її функцій у суспільному житті, у освіті та вихованні. У художній культурі взагалі, зокрема музичній культурі, філософія як система загальносвітоглядних принципів реалізує себе великою мірою як естетичний феномен, формуючи методологічну спрямованість естетичної свідомості та естетичної діяльності суб'єкту.

У главі детально аналізуються сутнісні особливості естетичної свідомості у художній культурі, її соціальні функції, що проявляються у формі естетичних поглядів. Вони відображають не тільки різноманіття соціальних підходів та інтересів, але й спадкоємність у розвитку ціннісного ставлення суб'єктів культури до навколишнього світу. В художній культурі естетичні погляди виконують централізуючу роль, надають їй типологічну характерність. І одночасно ці погляди, що реалізуються у художній діяльності, виражають вибіркове ставлення суб'єктів до актуальних духовних цінностей. Особливо яскраво світоглядне значення естетичних поглядів розкривається у контексті ці-

лепокладання художньої діяльності, де вони виступають у ролі ідеалу. Специфічно характерним для них у художній сфері є синкретичність переживання, осмислення та витлумачення інформації як образу світу та людини.

Внутрішньою формою втілення естетичних поглядів на рівні художньої свідомості є естетичні настанови, які у ролі селекційного механізму забезпечують надходження та переробку інформації, співвідношення в ній особистісної суті та значення з колективним досвідом. Її зміст розкриває художній метод, як певна система норм, правил, принципів, що забезпечують спосіб фіксації та освоєння культури і інформації та відповідний йому стиль її об'єктивізації.

Таким чином, естетичні погляди виступають як філософсько-світоглядний стрижень художньої свідомості суб'єкту, він обумовлює вибір стратегії і тактики створення художніх цінностей у відповідності з духовно-естетичними потребами даного історично-конкретного суспільства, а естетичні настанови визначають спрямованість вибору об'єкта художнього опосередкування, особливості його інтерпретації та трансформації у художній свідомості.

Конкретизація змісту естетичних поглядів здійснюється у художніх ідеях, які опосередковують в собі смисл та значення творчої активності суб'єкта, її світоглядну значимість для даного суспільства. Вони є не тільки формою вираження у художній свідомості цілепокладання /настанови у художній діяльності/, але й засобом його реалізації. Перетворюючись у предмет діяльності, художні ідеї інтегруються у поняттях "художня картина світу" та "художня концепція особистості". Специфічно, що ці поняття виступають у мистецтві як взаємозв'язані, взаємопрони-

какчі один в одного компоненти художнього образу.

Ціннісно-смісло. з значення художньої ідеї визначається у процесі її актуалізації, тобто залежить від соціальних способів організації хутнього спілкування, які визначає середовище, його духовні потреби та ідеологічні настанови, традиції.

Художні ідеї представляють художню культуру як сукупність функціонування та розвитку всіх галузей мистецтва між якими існує на протязі історичного розвитку діалектичний взаємозв'язок та взаємодія. Разом з тим, вони дають уявлення про різноманіття властивих їй способів та форм передачі художньої інформації. Особливості кожного з них визначаються системою мовних засобів вираження. В цьому смислі найбільш специфічною є музична культура.

У дисертації підкреслюється, що музична культура, як різновид культури художньої, включає в себе всі її структурні елементи, одночасно вона є системою духовного виробництва, яке обумовлює актуалізацію та функціонування в музичній свідомості суб'єкта тих інформаційних блоків соціальної пам'яті, які задовольняють його поточні потреби, інтереси та прагнення.

Основним компонентом, який фіксує в собі онтологічний, гносеологічний та комунікативний /соціальний/ статус музичної культури, а певного історичного періоду, є музичне мистецтво.

Світоглядні основи, як інваріантна сутність музичного мистецтва, визначають його духовну наповненість, дозволяють уявити його як специфічну концептуальність, ідейно-художнім варіантом інтерпретації духовних потреб епохи та її громадських ідеалів. Вона визначає також предмет відображення - духовно-цілісне ставлення людини до дійсності. Їхнім цілісним вираженням є музичний твір, де опосередковано, в музично-ху-

дожних ідеях розкривається ідеологічна спрямованість музичного мистецтва, динаміка розвитку інтелектуального та соціально-психологічного кругозору суспільства, яке воно представляє.

Порівняно з іншими видами мистецтва, музика менш понятійна та конкретна. Її змістовність розкривається у поєднанні з людською мовою, її інтонаційність як специфічною формою вираження духовно-ціннісного світовідчуття.

Предметність інтонаційності закодована у системі виражальних засобів, де органічно взаємодіють соціальний і індивідуальний елементи. На рівні цілісності музично-теоретичної системи ці фактори обумовлюють також принципи відбору та організації звукового матеріалу.

Інтонація характеризується генетичною поліморфією, проте її багатшаровість ґрунтується на інтегративній логіці "цілісного предмету", який визначається особливостями людини щодо музично-звукової активності. Остання виявляється у двох формах: душевній та духовній. Рівень передачі в них світоглядної інформації визначає особливості музичного образу, які розкриває система стилевих компонентів, що лежать у його основі. Загальна тенденція у розвитку пізнавально-художньої діяльності музичної свідомості помічена переходом від дієво-наочних форм відображення до їхньої типізації як духовних станів.

Слід також враховувати, що опосередкування загальнодуховних та соціальних оснєв певного типу культури носить у музиці асоціативний характер. Предметно-смісловий зміст музичної свідомості формується як своєрідний інформаційний обмін, смислова гра-перекодування різних за своїми образно-мовними особливостями втілення художніх та позахудожніх ідей.

Завдяки асоціативності музична предметність органічно

вписується у загальний культурний контекст.

Виходячи з вищевикладеного, визначаються вихідні методологічні принципи дослідження світоглядних аспектів музичної культури ХУП століття, а саме: аналіз онтологічної гіпотези та її конкретизація на матеріалі цієї культури; опрацювання відповідної методики, яка забезпечує ефективне виявлення світоглядного зрізу в інтонаційно-образному змісті і зноманітних тогочасних жанрів як світської, так і духовної музики.

Ці принципи дають можливість сконцентрувати увагу не тільки на результативних станах історичних процесів, що відбувалися в галузі музичної творчості, але й виявити залежності, спрямовані від сучасного в минуле.

Глава завершується відповіддю на питання: що саме в кінцевому підсумку передбачає вивчення світоглядних аспектів музичної культури ХУП століття?

Таке вивчення забезпечує: 1/ цілісне уявлення про музичну культуру України ХУП століття як органічну підсистему духовного виробництва. Інтегральним показником цієї цілісності є музична свідомість та відображені в ній образи світу та людини; дозволяє 2/ вийти на рівень типологічних характеристик тогочасного музичного мислення; 3/ розглядати їх з точки зору функціонування в той час системи естетичних поглядів та уявлень в їхньому соціальному зрізі, прослідкувати динаміку взаємодії в них соціальних інтересів, що стоять за художніми тенденціями, напрямками та стилями; 4/ виявляти вихідні, на яких базується єдність цих інтересів; 5/ простежити внутрішню логіку культурно-історичного процесу, сконцентрувати увагу на трансформації змісту національних форм культурного буття, інваріантних в них ознаках спадковості національних культурних

традицій.

Все це забезпечує погляд на українську музичну культуру ХУП століття не стільки з точки зору її зовнішніх форм прояву, скільки з внутрішньої суті вираженого в ній культурно-предметного змісту.

У другій главі - "Світоглядні основи української музичної культури ХУП століття" розглядається ідейно-філософський зміст світоглядних парадигм, що лежать в основі культурної свідомості України ХУП століття, простежуються їхні особливості та взаємодія в межах традицій, що вплинули на формування національної культури, визначається підґрунтя асиміляційних процесів у ній. Відзначається, що вихідними для тогочасної української культурної свідомості є міфологічна та християнська концепції світу та людини.

Найбільш традиційною для української культури є міфологічна концепція.

Структурування в ній картини світу здійснюється на основі елементарно-суттєвого сприймання, де вихідним є уявлення про світ та людину як певну синкретичну цілісність, де людина невіддільна від матеріального свого буття. Міфологічна свідомість є також свідомістю родовою. Вона узагальнює в собі потреби та ідеали колективного суб'єкту. Її смислове поле як чуттєво-надчуттєве утворення формується на основі взаємопроникнення та взаємодії різних кодів /просторових, часових, географічних та інших знакових форм виразу, що не розчленовані та не диференційовані між собою/.

Звідси випливають характерні риси міфологічного типу мислення: антропологізація уявлень про навколишнє середовище, єдність в них об'єктивного та суб'єктивного, відсутність чіткої

логічної ієрархії між конкретним та абстрактним, причиною та наслідком.

Міфологічне пізнання реалізує себе дійово, через ритуал, у межах якого здійснюється пізнання. В його основі - логічна логіка, яка виходить з принципів схожості й угодібнення, націленості на повтор. Це пізнання таємне і має релігійну силу. Міфологічна свідомість оперує подвійними опозиціями чуттєвих якостей і долає цю антиномію за допомогою міфологічних медіаторів /героїв та інших об'єктів/, які символічно поєднують ознаки полісів.

Тому міфологічна свідомість відноситься до афективних форм пізнання особистісного, для якого картина світу не має автономного значення. Це - одухотворене буття, символічна реальність, що знаходиться у безперервному становленні та розвитку. Ця істинність - істинність чуда, яка ґрунтується на співпаданні ідеально-можливого та реально-випадкового у самому житті. Засобом об'єктивізації тут є слово. Воно є не стільки понятійним, скільки - дієвим, бо його зміст розкривається в оповіді за допомогою системи символічних образів.

Здійснюваність міфологічного гноєсису відбувається у формах обрядового діяння, де синтезується буття та інобуття особистого... у діалектичній єдності вчужого та минулого, рухливого та нерухомого. В основі такого бачення два принципи: життєуподобання та умовності, що забезпечують фігурність /іконографічність/ абсолютних понять у їхніх характеристиках сутнісного та несутнісного буття.

Важливою умовою збереження та функціонування міфологічної свідомості у межах різного типу культур є натуральне надбання, яке було завжди актуальним, незважаючи на прогрес

виробничих відносин. На цій основі міфологічне сприйняття речей невідривне від їхнього побутового використання, предметного середовища. Звідси слухові, зорові та рухливі елементи злиті у ньому в єдине ціле. Важливою особливістю їхньої передачі є лінійність, в якій визначаються зовнішні обриси та властивості предмету, його переміщення у просторі, а також схематизм та знаковість цієї лінійності, її повторюваність, а, отже, позачасовий характер використання.

Міфологічне світовідчуття складає основу язичницької культурної спадщини, істотними рисами якої є: речовий характер сприймання, його скульптурність, космологізм у побудові суб'єктно-об'єктивних відносин, подібно перевертню речі мають властивість переходити в будь-яку іншу річ. Самодостатнє значення для язичницького мислення має чуттєва інтуїція, обмежена рамками общинно-речових відносин.

Конкретні явища осмислюються через форми колективного досвіду, систему символів, де у загальних рисах, захованих у вигляді обряду, передаються уявлення про причинно-наслідковий зв'язок, що виникає у процесі життєдіяльності поколінь.

Зберігаючи загальні риси, язичницька міфологічна свідомість мала багатоваріантність етнічних проявів, історичних доль та шляхів розвитку. Вона надовго залишається світоглядною основою народної культури.

Другим світоглядним джерелом української музичної культури XVII століття була християнська концепція, яка складалася з двох компонентів: вчення про трансцендентну сутність буття та вчення про міжособистісні відносини.

Склавшись первісно як продовження монотеїстичних тенденцій язичницької культури, християнство посилило в них рефлекс-

тивно-умоглядні основи. Це теж міфологія, але іншої якості, де оцінка та цінність обґрунтування релігійного досвіду проходить на рівні його абсолютних значень, на противагу всьому поточному.

Християнсько-правові норми Віткого Заповіту мали чимало спільного з юридично-правовими реаліями Київської Русі. Його зміст не суперечив формально корінним основам язичництва, а лише закріплював їх у іншій образній формі.

Все це обумовило схильне ставлення української суспільної думки до нової віри.

Співпадання світоглядного коду язичницької епохи Київської Русі та християнства у його старозавітній інтерпретації стало однією з причин виникнення двоєвір'я. Воно закріплювалося і обставинами соціального життя. Вплив нової віри на різні прошарки суспільства не був всезагальним, що знайшло своє відображення в нечіткості та багатоманітності форм трансплантації традиційних уявлень у християнстві. Завдяки цьому християнський світ в українській версії набуває ту ж логіку, що й земний.

Як відомо, християнство на Київську Русь прийшло з Візантії, де двоєвір'я вперше використовується для обґрунтування державного устрою, що, мабуть, остаточно визначило рішення княжої верхівки щодо прийняття його саме у східній редакції як найбільш компромісний до традиційних уявлень.

В аналізі процесів адаптації нової віри на національному ґрунті звертається увага на ті закономірності, які стали визначальними у ставленні національної свідомості до духовних цінностей, що надходили зовні. В них опосередковуються тільки ті елементи, які не суперечать світоглядній суті національної

культурної традиції. Підкреслюється, що використання цих елементів завжди визначається поточними соціально-політичними та практичними потребами етносу. Звідси – сама несподівана сполучка і переплетіння протилежних за своєю спрямованістю та походженням ідей, стертість кордонів між ними.

Візантійський вплив зберігає свою актуальність аж до ХУІ століття. Тому в главі детально розглядається характерні особливості феномену естетичного мислення візантіїців, спільність рис у ньому з світоглядними установками древнеруської свідомості.

Вихідним моментом є те, що християнство на візантійському ґрунті складалося через тісний контакт з язичницькою культурною традицією. Обґрунтовуючи сутнісні принципи християнського підходу до осмислення проблем буття та людини, візантійські філософи спирались, перш за все, на античні авторитети. Тому, як і язичницька, візантійська концепція світу визначається віхами реального часу: ритмами сільськогосподарських робіт та людським родовим життям.

Близькою традиційним формам пізнання виявилася і візантійська гносеологія, трактовка поточних подій як знаків позачасного. Їхня реальність така ж сама, як і ідеального. Звичною та зрозумілою сприймалася орієнтація візантійської культури на переказ, наявність в ньому посередницьких фігур між земним та небесним і, перш за все, боголюдина.

Ці та інші положення християнського антропоцентризму так чи інакше узагальнювали родову сутність людини на понятійному рівні, що сприяло впровадженню цих положень у язичницьку культурну свідомість. Завдяки християнству в цій культурі посилюється людська основа. В ній акцентуються проблеми боговтілен-

ня та богоспількування.

Християнська символіка, яка відображала сутнісні аспекти нової релігії, доцільна разом з тим багатозначимість її тлумачення. Вона так само як язичницька забезпечувала зв'язок минулого і сучасного та використовувалася в межах обряду як засіб спілкування з божеством, завдяки якому людина наче б то проходить в собі шлях до спасіння і майбутнього воскресіння.

Порівняльний аналіз візантійського та старокіївського двовір'я дозволяє відповісти на питання: чому вибір пав на християнство у східній, а не західній редакції.

Догмат про Трійцю, центральний у православному тлумаченні християнства, символізував примирення людини з богом, передбачав можливість взаємопереходу тварного у небесне та навпаки, що було більш доступне і зрозуміле язичницькій свідомості, ніж хресні страждання Христа.

Схожість до язичницьких мали також анімістичні уявлення візантійської патристики щодо змісту П'ятидесятниця.

Особливу привабливість для національної свідомості у візантійстві має художньо-естетичний фактор, який витлумачувався там як спосіб проникнення за межі земних речей у світ божественний.

У рівні візантійської естетичної теорії ця настанова найшла своє узагальнення в поняттях образу, символу, знаку, прекрасного, Світла, Канону. Мистецтво розглядається в них як форма прояву вищих знань, що пізнається в акті естетичного катарсису.

Як проходив процес пристосування візантійської культури до особливостей вітчизняних духовних традицій розкривають філософські погляди Київської Русі, в яких закладається ідейне

підґрунтя наступного розвитку української культури, накреслюються принципи світовідчуття, що складаються на основі дво-вір'я. При цьому звертається увага і на визрівання майбутніх закономірностей розвитку християнських уявлень на національному ґрунті. Вони перебувають у безперервному оновленні, оскільки нова релігія засвоюється не тільки прямим, але й опосередкованим шляхом через болгарську, польську, чеську, сірійську, грузинську, західноєвропейську та інші культурні традиції.

Основний канал, через який здійснювався ідейний вплив християнства, була книжна література. Її переклад набуває значення форми реалізації творчого елементу. Зміст першоджерела завоюється у відповідності з розумінням його переписувача. Такий підхід розкриває та закладає основи визначення авторства на національному ґрунті. Воно характеризується як конеліяція - систематизація - класифікація чужого матеріалу. При цьому анонімність частіше використовується як засіб об'єктизації висловлювання. Авторство зводиться до авторитету, по відношенню до якого визначається інтерпретація першоджерела, його відповідність або невідповідність вихідному образу. Звідси випливає велика ідейна свобода і багатоманітність філософських тлумачень нової віри.

У заключних розділах глави визначаються й інші моменти спадкоємності в розвитку національних форм культурної свідомості.

Перший з них - ставлення до смислу людського буття. Він розкривається через певний опосіб життя, де провідним принципом є людинолюбство, ухильна та соціальна активність особи в інтересах тієї чи іншої соціальної групи, яку вона уособлює у своїй діяльності. Суб'єктивне тлумачення цієї діяльності поєд-

нується з певною настроюваністю свідомості на "соборність".

Київські мислителі уподоблювали нижче вищому, інтерпретували картину світу як саморозкриття божественного у природі та людині, їхню взаємодію, через яку здійснюється богопізнання.

Ключем до прочитання божественної істини вважалося навчання, в процесі якого відбувається поетагне, подібне візантійській екзегезі, сходження людського розуму до істинного знання. Засобом її досягнення і об'єктивізації мислиться слово - осереддя таємного знання /язичницька традиція/.

Київські філософи суміщають традиційну та алегоричну форми тлумачення слова, посилюють у ньому діалектичну багатозначність, дійовість і посередницьку функцію. Такий підхід до слова відображує загальну тенденцію у розвитку родової самосвідомості, де особистісне має форму вільного волевиявлення суб'єкта: або побутову, або ж фатально-героїзовану, що кінцем ідеально співпадало з ранньохристиянськими уявленнями ареанського напрямку.

Національна свідомість посилює в них значення земного, що виявилось у соматизмі світосприйняття, простір і час стають багатобразними.

У третій главі - "Духовне життя українського суспільства ХУІ століття" аналізується світоглядний зміст культурного життя українського суспільства ХУІ століття у контексті функціонуючих в той час культурних традицій західних та східних, розглядається їхня діалектична взаємодія.

Відзначається, що своєрідність української тогочасної культури значною мірою визначено її економічними та соціальними особливостями розвитку і багатонаціональним складом населення, відсутністю в ньому чіткого поділу на міське та сільське,

багатоукладністю економічних відносин, політичним статусом православ'я, його нестабільністю у Речі Посполитій.

Зберігаючи спадкоємність у своїх духовних джерелах національним традиціям Київської Русі, українське суспільство по-новому осмислює пройдений історичний шлях: прийняття християнства та його світоглядні установки, піддає їх ревізії.

Православ'я відстоює себе перш за все як традиція національної культури, яка найбільш повно відображає схильність етносу до звичних форм сімейно-общинного укладу та військової демократії. Тому соборність стає визначальним принципом у організації життєвого устрою в Україні, не дивлячись на різноманітність його форм державного, церковного, світського характеру. Це поняття відображає спадкоємність у розвитку родової свідомості, її модифікацію стосовно до нових умов життя.

Переосмислення язичницького світоглядного комплексу у душі християнської соборності виявлялося не тільки у формах громадської самоорганізації, але й особливостях асиміляції досягнень болгарської, сербської, візантійської культур, західноєвропейської науки та мистецтва. В главі зазначається, що основним каналом надходження культурної інформації є освіта.

У ХІІ столітті існувало два таких джерела: вітчизняне та зарубіжне. Концепція вітчизняної освіти тривалий час орієнтувалася на візантійську традицію, церковно-приходські школи світсько-духовного напрямку підготовки існували на Україні в часів Київської Русі/. Проте в умовах контрреформації та занепаду православного руху посилюється вплив західної системи.

Все це актуалізує процес відродження традиційних форм навчання.

Спираючись на візантійські традиції, братства створюють

сітку світової школи гуманістичного ухилу, які були зорієнтовані на виховання гармонічно розвиненої особистості, людини високої громадської свідомості та енциклопедичної культури.

У виконанні цього завдання, як зазначається у дисертації, плідна роль надавалася розвитку типографської справи, яка сприяла установленню в усій системі освіти та вихованні ідей гуманізму. Ці ідеї засвоювалися одночасно у двох редакціях: західній та східній. Візантійська гуманістична спадщина звертає на себе увагу тогочасної української громадськості перш за все своїми спробами відродження язичницьких традицій античності з врахуванням релігійного та філософсько-естетичного досвіду християнства. Західний гуманізм цій громадськості дозволяв ставитися до релігії як до філософії. Ці різноманітні за своїми особливостями типи гуманізму обумовили змішаний характер діяльності братств.

Через книжкову культуру активно засвоюється також традиції середньовічної міської західноєвропейської культури, уживання яких в національну свідомість обумовлене близькістю вихідних принципів світовідношення, двовір'я, що, як і на Україні, було визначальною формою засвоєння християнства серед більшості населення тогочасної Західної та Східної Європи.

Поступове нагромадження індивідуалістичних тенденцій призводить до їхнього загостреного осмислення. І не тільки у формі ренесансного титанізму, але й через пошуки критеріїв стримання крайніх виразів цього індивідуалізму з точки зору потреб суспільної свідомості у формуванні нових механізмів регулювання міжособистісних відносин.

Цей процес відображає реформаторський рух. В Україні він мав не тільки західне, але й слов'янське коріння.

У соціальному плані це явище також не є однорідним. Найбільш близьким братством виявився антитринітаризм, який проголосив рівність по всіх національних, класових, станових ознаках, незалежність особи від церкви, її право самій відшукати істину в Священному Писанні у повній відповідності зі здоровим глуздом.

Під впливом реформації світоглядна проблематика набуває особистісно-суб'єктивного смислу. Людський фактор стає більш визначальним. Під його впливом реальність сприймається з позицій економічних та політичних інтересів суб'єкта, мети його діяльності. Проте ідеали протестантизму переосмислюються братствами в світі сучасних реалій, конкретно-історичного, соціального та національного досвіду певного етносу. Минуле мислиться як золотий вік національної історії, зразок для сучасного. Зростає прагнення виявити призначення соціальних факторів: освіти, виховання, культури, з якими пов'язуються надії на національний порятунок.

Проте язичницька парадигма залишається формотворчою та смислоутворюючою основою, на якій здійснюється асиміляція духовних цінностей західної та інших духовних традицій. Яскравим свідченням є анонімні пласти культури, в яких у найбільшій мірі відображаються навички свідомості і бачення світу, що властиві більшості /"Пересторога" - пам'ятник західноукраїнського походження, знайдений в архівах Львівського братства/.

З початком ХУІ століття це релігійного руху переміщується у Київ, де західництво, на відміну від лівобережної частини України, не набуло визначального характеру. Центрами духовного розвитку тут було не світське середовище, а монастирі.

Тісні зв'язки з Афоном, а також стабільність економічного та політичного становища печерських ченців - умови, що сприяли зберігання спадкоємності елінослав'янським візантійським традиціям в їхньому первісному вигляді.

Найбільш актуальною тут була ідеологія ісіхазму, яка за-своювалася з певним соціально-патріотичним забарвленням. Основний акцент ставиться на відчутті соціальної спільності, що відтворював образ Софійного буття. В ньому посилюється значення справжнього життєвого досвіду, спілкування з предметним середовищем. Самоспоглядання та внутрішній контроль здійснюється за допомогою аналогій т. асоціацій із зовнішніми формами життя.

Зберігаючи вихідну міфологічну єдність тілесного та духовного, авторитарні форми тлумачення індивідуалізму, ісіхазм був близьким за своїми світоглядними основами язичницькому матеріалізму та пантеїзму. Але ж на українському ґрунті його глибинна духовність набуває практичного звучання, відповідно до здорового прагматизму. На відміну від язичництва тут особистісне не розчиняється у колективному, а осмислюється як його атрибутивна властивість, що знаходить в ньому підтримку та власне обґрунтування.

Зіткнення східної та західної орієнтацій у розвитку національної культури закінчилося перемогою киево-могилян /латиністів/. Проте нові соціально-політичні умови, в яких функціонує вітчизняна культура після прийняття Унії, наклала певний відбиток на західні традиції книжкового гуманізму.

Змінюється соціальне середовище братського руху. У нього активно включається козацтво, завдяки якому на перший час православ'я де факто стає національною релігією.

Козацька культура складається на стику різних традицій, в соціальному та національному відношеннях це середовище складалося первісно гомоднорідним. Різноманітним був також і спосіб життя, який вели козацькі поселення. Проте головне, що їх об'єднувало, - це єдність віри та мови, орієнтація на соціально-дієвий образ героя.

Козацька культура відображає еволюцію міфологічних уявлень у пошуках виразу ідеї національного. Вона виходить з абсолютного самоутвердження особи, яка має специфічні ознаки, що властиві певному етносу. Доля Вітчизни, народу ототожнюється з долею героя в соціальному та історичному смислах. Це знаходить підтвердження у загальній героїчно-епічній домінівності козацького фольклору. Героїчне інтерпретується на основі конфлікту двох взаємовиключаючих сторін, тобто через призму трагічного, використання та поетизація ритуальної функції сміху та плачу в їхньому громадському звучанні. Ця амбівалентність відображує структурний елемент народної свідомості як етнографічного суб'єкту, що формується в результаті її історичного розвитку.

Великий вплив на козацьку культуру здійснили сарматська та хазарська версії походження слов'ян, під впливом яких проходить зближення професійних та фольклорних елементів, зміцнення значення православ'я як української версії християнства.

Вплив козацьких традицій на суспільну свідомість виявився в посиленні звучання ідей рівності людей перед Богом, природою, соціальними законами, що перекладається на богоспілкування у більш особистісно-індивідуальний план. Спадкоємність національним традиціям набуває громадсько-політичного звучання, витлумачується у світі інтересів колективу, який об'єднує єд-

ність етнічної та духовного начал. Звідси поєднання келейного подвижництва з теоретичною та громадською діяльністю, "розумне діяння" витлумачується як спосіб життя, націлений на благо вітчизни та православ'я, створення "раю" в реальному житті.

Нові тенденції в духовному житті українського суспільства переорієнтовують усю систему національної освіти та виховання. Використовуючи передовий західноєвропейський досвід, українські просвітителі пов'язують його з метою відродження національної державності та ревізують у відповідності з реальними потребами державотворчого процесу всю систему обґрунтування ідей національної єдності та духовності.

Всесосяжність освіти та її доступність розглядалися як умова для досягнення цієї мети. Велика увага приділялася вихованню релігійності. Проте це завдання мислиться у мирському громадсько-політичному значенні. Істина та віра досягаються за допомогою конкретних досвіду та знань і вимагають наукових доказів.

Про світоглядні установки української культури другої половини ХІІ століття свідчать авторські лекційні курси киево-могилян. Головне в них - антропологізм пізнання, спроба переосмислення нагромаджених знань про світ на основі його безпосереднього людського відчуття та внутрішнього переживання.

Звідси - пріоритет нелогічних та дологічних проварків пізнання та мислення, які виходять з ідеї цільного знання, що ґрунтується на органічній повноті життя та пошуках істини на шляху до цього життя. Це - живий та конкретний розум, що осягає таємниці світобудови, її реальне обличчя в безкінечно різноманітних формах прояву його реалій. На цій основі само-

свідомість виявляє себе як спроба самовизначення себе серед оточуючого з точки зору віри того в ньому генетично первісного першообразу та його реального становлення. Їхне співвідношення встановлюється як продовження загального в окремому, його вираження в останньому. Одночасно загальнородове починає усвідомлюватися як невіддільна належність суб'єкта, що представляє його ціннісні ідеали та орієнтири.

Все це свідчить про те, що формування суб'єктивно-особистісних установок здійснюється у формі міфологічного гносісу, в душі якого відбувається абсолютизація фактів особистісного та історичного існування суб'єкта в етносі. Елемент рефлексії посилює в ньому раціональний момент. Проте він виявляється не в ідеально-абстрагованих формах знання, а - практично-дійових. Саме цим визначається специфіка вітчизняних форм індивідуалізму, порівняно з історичними аналогами в культурі Ренесансу та Барокко. Від виходить з дохристиянської системи маргічного мислення, доповненого та розвинутого на основі візантійської гносеології.

Реальність, яка сублимована за допомогою античної та християнської традицій, зливається з повсякденністю, утворюючи єдиний образ єдиного світу. Основою цієї реальності стає національна традиція, у формі якої протікає об'єктивне відстоювання певного етносу за принципом "ми-вони", "свій-чужий".

Відповідно до неї асимілюються, модифікуються, інтерпретуються реально-речове та духовне оточення індивіда. Важливим моментом є і те, що національно-ї зволнений рух підніс авторитет національної культури як символічного втілення уявлень про етнос. Під цим прапором об'єднуються всі стани, народність ототожнюється з соборністю: її соціальним та ідеологічним обгрун-

туванням стає православ"я, як носій певних ідей та смислів, особливого роду духовність, що об"єднує зовнішньоісторичний план протікання життя етносу з його внутрішнім первісно-задачним першообразом. В цьому розумінні українське православ"я не догматичне, а міфологічне. Воно розчиняється в реальному житті українського суспільства XVII століття у ряді вчинків та подій і набуває значення власного імені етносу, де останній досягає своєї ідеальної вираженості та осмислення, імені магічного тому, що реалізація його надчуттєвого змісту здійснюється дійово, в речово-конкретних, тілесних формах виразу у відповідності з прагматичними цілями та завданнями колективу, який він представляє.

У четвертій главі - "Українська музична культура XVII століття як національне явище" розглядаються механізми передачі музично-естетичного досвіду минулих поколінь, соціально-значущих музичних традицій та художніх цінностей на матеріалі провідних жанрів музичної творчості тогочасного історичного періоду /церковного співу, псалмо-кантив, партесів/, розкривається різноманітність впливів язичницьких елементів на їхнє становлення та розвиток. Доводиться, що джерела цих впливів сягають періоду прийняття християнства на Русі, тогочасної музичної обрядності. Вона формується на стику ритуальної практики язичництва та візантійської літургічної естетики. Про це свідчать особливості знаменного розпіву, де прослідковуються сліди національних співочих форм, які пов"язані з практикою жрецько-шаманської культурної традиції та існування в церковній практиці іншого стилю, альтернативно протилежного національним традиціям, кондакарного співу, що у чистому вигляді не прижився на вітчизняному ґрунті.

Орієнтація на епічні традиції жрецько-шаманського комплексу зберігає свою актуальність аж до ХУІІ століття і знаходить свій вияв у стилевих особливостях церковного наспіву. Проте використання в них фольклорних прообразів здійснюється опосередковано, у відповідності з історичним та культурним контекстом, подіями національної історії.

Фольклорні риси простежуються не тільки в інтонаційних особливостях ірмологів, стихір, але й у принципах співвідношення в них тексту та музики. Мелодія сама по собі не має самостійного значення. Діючи в умовах стереотипних ситуацій, вона тільки орієнтує на певне коло інтонаційно-образних асоціацій /плач, мольба, заклинання/. Їхня інтерпретація в різних обрядових контекстах характеризується семантичною багатоплановістю, яка пов'язується в свідомості інтерпретатора з різними поняттями та ідеями. Істотною властивістю вітчизняної та візантійської обрядової естетики залишається повторюваність як засіб встановлення контактів з сакральними силами.

Таким чином, свобода творчості зводиться до імпровізації на основі типових кліше. Художнє втілення ідеї відбувається шляхом підбору відповідних образів-символів, за допомогою яких досягається певний емоційний ефект. Їхній код визначається у відповідності з кодом слухацької аудиторії. Проте функціонує він інакше, у художній формі, яка передбачає подвійний зміст: загальноприйнятий та переносний.

Спадкоємність традиціям жрецько-шаманського комплексу спостерігається і в особливостях р. далі їх форм: заклинань, заклинань-звернень, жорсткої, ситуативної детермінованості використання інтонацій, акценту на типовому та характерному в явищах. Перекодування язичницької символіки у християнську

здійснюється на основі вихідної близькості семантичних смислів тих загальних значень і понять, які вони втілюють в собі. Проте цей процес у суспільній свідомості проходить далеко неоднозначно. Той же самий символ виступає, інтегрується як двійник-антипод у залежності від суб'єкта культури, конкретно-історичного контексту його життєдіяльності, історичного та соціального досвіду.

Багато з них означали належність до вищого та нижчого, або ж пов'язувалися з конкретикою побуту, або ж набували позаматеріальний смисл. Свідчення тому – багатозначність витлумачення в ХУП столітті поняття мусікія. Про це свідчать "Азбуковники" західноукраїнського походження. Найчастіше цей термін в них інтерпретується як спів, з яким пов'язане вираження позаматеріальної, духовної основи. Але одне з таких визначень ілюструє і іншу тенденцію у підході до музичного оформлення релігійних ідей: орієнтацію на захований в них смисл, відомий тільки читачеві /використання біблійних образів, що провокують сприймаючого на протест або схвалення/, витлумачення співу як засобу спілкування з Богом /музика розглядається як аналог душі. Вона у формі гласу з гортані залишає тіло та прагне до Бога/.

Різноманітність естетичних симпатій у ставленні до "мусікії" відображає загальний стан церковного життя на Україні у ХУП столітті, відсутність в ньому централізованого контролю з боку духовної влади. Толерантність офіційної влади до проблем церкви передумовили на тривалий час свободу у використанні музичних форм в обряді. Звідси – строкатість співочих стилів /Київського, Болгарського, Грецького та інших/, їхня орієнтація на національно-психологічні особливості настви, навіть асимі-

ляція музичного матеріалу, який звучав у католицькій церкві.

Загальне уявлення про тогочасний церковний репертуар дають Ірмологіони, Окте'хи, Тріоди. Не дивлячись на розбіжності пісенного репертуару, в них проглядаються спільні риси національної своєрідності, які визначає яскраво виражена мелодійна основа, календарно-практичний принцип побудови наспівів, елементи циклічності у їхньому використанні /націленість на проблематику, що має загальнолюдське родове звучання/. Останнє виявляється не тільки на композиційному рівні, але й інтонаційно-тематичному, ідейно-образному змісті кожної групи мелодій.

Особливо популярним на Україні був ірмологічний стиль, аналіз якого свідчить про відсутність чітко закріпленої Статутом практики його використання. В мелодіях немає єдності, вони ближче до фольклорних традицій існування.

Характерною ознакою Ірмологів українського походження є сліди хомони, яка виникла в результаті злиття кондакарного та знаменного співочих стилів. Її дія призводить до подовження служби і загублення нею смислового змісту, що в умовах релігійного протистояння піднесло актуальність естетичних проблем музичного образу. Викоринювати ці негаразди з церковного укладу почали братства, які переглянули музично-церковну практику у відповідності з грецькими та іншими православними традиціями. Вони посилюють в ній світське звучання. Музичне оформлення церковної обрядовості опосередковує стильові форми, що склалися у світських жанрах під впливом західноєвропейської міської культури.

Переосмислення традицій західноєвропейського гротескного реалізму на основі національних традицій було пов'язано з посиленням в них особистісного характеру інтерпретації. Так, прин-

цпи поліфонічної техніки "строного стилю" опосередковуються як відродження відомих з літописних джерел староруських форм трьохскладового деместровського співу - трьохголосся, яке не зустрічається більше ніде. Відродження національних форм багатоголосся відповідно до переказу здійснюється в душі традиції ранньохристиянського общинного побуту, у формі псалмів.

Спираючись на грецькі традиції /використання псалмів як засобу очищення душі від звичайних почуттів та пристрастей/ українська реформація розширює їхню палітру, наближаючи до умов конкретного життя та релігійного побуту. Це перетворює псалм у напівсвітський та напівнародний, напівпрофесійний та напівдуховний багатофункціональний жанр художньої творчості.

В устах кобзарів та лірників псалми виконують політичну функцію, виражають народні прагнення. Вони характеризуються світоглядними координатами, які властиві народній епічній свідомості, хоча у музичній мові спостерігається оновленні інтонаційних форм, вплив на них професійної музики /хроматизація стилю/.

Більш раннім за походженням є пентатонно-діатонічні псалми. Саме в них чітко прослідковується зв'язок з мелодикою церковних наспівів, що функціонували у ХVII столітті. Спільність простежується також і на світоглядному рівні. Особистісне виявляється як роздуми, поетична медитація над смыслом діяльності персонажів.

Важливо також підкреслити близькість народних псалмів до естетики ісхазму. Музика в них використовується як засіб індивідуального залучення до загальнозначимого через лествицю психологічних станів. "Сльозовий" дар, що міститься у музиці, повинен сприяти очищенню людини в морально-духовному відношенні,

викликати в ній почуття жалоби і співчуття до ближнього. З цією метою естетизується феномен мучеництва, огидне стає символом прекрасного божественного світла.

На національному ґрунті в цих уявленнях посилюється співзвучність з сучасною ситуацією. Вони переосмислюються в аспекті особистісного побуту етносу, його історії.

У світоглядному аспекті народні псалми ілюструють процес зміцнення двовір'я як національної релігії. Християнська образність у них виявляється приземлено, наділяється рисами, властивими національному характеру.

У ХУП столітті, коли під впливом сарматизму основний акцент ставився на розвитку масової релігійної грамотності, цей жанр активно використовувався як засіб пропаганди ідей православ'я і став посереднім ланцюгом між фольклорною та професійною традиціями.

Якщо на Східній Україні псалми формуються під значним впливом народного світогляду, то на Західній – їхня інтерпретація ближче до ідейних устремлінь міського середовища /"Псалтирь" С.Полоцького/. Його задум виник під впливом реформатської практики у галузі створення нової культової традиції /Псалми Маро, Гудимеля, Шутца/. У той же час, передумова до "Псалтиря" С.Полоцького свідчить, що концепція цього твору знала досить сильного впливу тієї складової ідеї сарматизму, яка орієнтувала суспільну свідомість на традиції національної культури, акцентувала в ній право на особистісний характер в її інтерпретації. Звідси, з однієї боку, прагнення синтезувати в авторському перекладі інтереси масового споживача, з іншого – яскраво виражена авторська позиція щодо функціонування системи культурних цінностей та ідеалів. Особливо чітко ця

установка пролідковується у музиці /фольклоризм мови, її символізм, однотиповість та повторюваність формул, які використовуються, їхня націленість на коментування тієї ж самої ідеї з різних боків, і одночасно, авторська забарвленість світоглядних позицій, у концепції псалмів, зорієнтованість фольклорно-побутових прообразів на виявлення докорінних і сталих моментів, які визначають психологічні основи світовідчуття нації, емоційний склад її душі, морально-естетичні орієнтири/.

У засвоєнні позанаціонального досвіду С.Полоцький виходить з його світоглядної відповідності або ж невідповідності духовним прагненням етносу. Сильовий компроміс досягається на ідейно-естетичному рівні, де домінуючого звучання набуває актуальна у той час патріотична тема і пов'язана з нею ідея національної єдності. Саме ця ідея забезпечує єдність у багатоманітності соціальних проявів існування різноманітних музичних форм, стирання істотних мовних відмінностей між ними. Свідомо тому - інтонаційна схожість гласів згаданого "Псалтиря" С.Полоцького та піснеспівів з церковних збірників, що мали розповсюдження в Україні.

Використання народно-пісенної символіки в церковному обрядовому контексті безпосередньо відображає характерні особливості міського укладу України, де церковний репертуар використовувався у практиці домашнього музикування.

Нагромадження демократичних тенденцій призводить у кінцевому підсумку до переосмислення на національному ґрунті функції церкви. Зберігаючи в загальних рисах зв'язок з візантійською традицією, національна свідомість знижує проблему надбуття до реалій справжнього життя. Церква з тіла Христова - символ спасіння людства - стає родошим етнічним тілом - ідеа-

лом споконвічного вдосконалення, в якому проблема боголюдини та її субстанційного утвердження у вічності переосмислюється у плані національної історії та її героїв. Спасіння мислиться як акт дії, що спрямована на відтворення минулої могутності і величі етносу в сучасному. Ця дія не розглядається як індивідуальний шлях, а виходить з ідеї етнічної родової єдності, яка здатна здійснити особисті та соціальні потреби кожного.

Богослужіння мислиться як залучення-уподоблення особи етнічному тілу, спосіб злиття з ним. Від візантійської традиції зберігається орієнтація на емоційно-естетичні форми передачі світоглядної інформації. В них посилюється за рахунок фольклорного елемента експресивно-драматичне та героїко-величне звучання. Образна символіка церковної обрядності в українському варіанті орієнтує на позачасові аспекти життя етносу в його календарному та добовому обертному часу-обчислюванні. Суміщення різних часових нашарувань відзначається межами етнічного тіла, його місцем у навколишньому світі.

На цій основі дидактико-естетична функція візантійської літургії переосмислюється національною свідомістю в політичну, що посилює ефект співзвучності з поточним моментом.

Про те, яким чином проходила трансплантація візантійського літургічного досвіду в національний язичницький, дає уявлення церковне мистецтво ХІІ століття, зокрема книжна мініатюра, яка зустрічається в ірмолоях. Її аналіз свідчить про домінуюче положення міфологічних принципів світорозуміння в системі християнської обрядності, що надає їй життєву конкретність та річово-тілесну відчутність.

В музиці ці тенденції розглядаються на прикладі творчості М.Ділецького. Аналіз деяких з його партесів показує, що

інтерпретації поетичного першоджерела в цілому визначається принципами візантійської літургічної естетики, текст використовувався як засіб збудження психіки суб"єкта, осягнення його потаємного смислу. Але, на відміну від візантійського світорозуміння, де цей процес здійснюється як поетапне сходження від зовнішньої форми образу до його внутрішнього змісту, у Ділецького текст первісно авторизований. Він зорієнтований на факти протікання життя етносу в їхньому конкретно-історичному значенні. Так, ідея майбутнього спасіння людства сприймається у "Воскресенському каноні" як символ воскресіння та спасіння етносу в умовах національно-визвольної боротьби. В музиці вона розкривається як єдиний образ-картина всенародного свята, що показане в різних ракурсах: від ідеально заданого стану до його поточної емпірики, розвиток здійснюється як рух-статика, шляхом заміни форм вираження художньої ідеї. Це зарисовки-лики, завдяки яким досягається багатомірність художнього виразу, взаємообертність визначеного та визначаючого. Явище розглядається, так би мовити, з різних взаємороздільних і одночасно взаємодоповнюючих один одного зовнішніх і внутрішніх виразно-зображальних планів, завдяки чому воно сприймається як своєрідний святковий організм, що перебуває по відношенню до середовища у безперервному становленні.

Ідея свята як символу самообґрунтованості життєвих сил, їхнього позачасового характеру знаходить своє реальне підтвердження в родовому тілі - колективному образі наговпу, його різних іконографічних ракурсах, що персоніфікують родовий колектив в його групових, вікових та інших характеристиках. Діяльно виявляючи себе, це тіло окреслює свої просторово-часові координати, які виходять з факту власної особистісної історії та со-

ціального буття. Звідси - використання обрядово-побутових та ритуальних прообразів. Вони інтерпретуються в контексті святкового світовідчуття, що уособлює відповідність історичної визначеності безсмертя народного тіла по відношенню до його поточних конкретно-історичних форм буття. Ця ідея присутня як факт віри, вихідна передумова, інтуїція вічного життя в аспекті особистісно-міфологічного її розуміння /комплекс інтонаційних прообразів, пов'язаних з весняно-літнім обрядовим циклом/ і разом з тим, як факт знання, досягнутого шляхом власного життєвого досвіду /дійово-магічні заклинали формули/.

Синтез того та іншого обумовлює смислове визначення ідеї вічності як безсмертя через єдність матеріального та духовного, як основного закону життя, що витікає априорі /остинатний принцип розвитку музичного образу/, а не з конкретних моментів його практичного виявлення. Взаємодія виразних та ілюстративних моментів в єдиному полі тематичного втілення основної ідеї забезпечується розповідально-ліричною формою опосередкування поетичного першоджерела, що уточнює його характеристики. "Народне тіло", яке символізує картину свята, сприймається одночасно як рефлектує тило, яке визначає власне історичне безсмертя, як наслідок особистісних зусиль та волі через деяке живе дійство.

Розчиненість "теоретичного" моменту у "практичному" обумовлює сприйняття музичного образу у формі "народного" тіла як певної субстанції, відповідно до якої розкривається сутність його священної історії.

Зовнішньою формою /знаком/ втілення цього тіла стає Пасха, яка символізує Боголюдину. Музика уточнює її конкретно-історичне значення.

Ця іпос: сь опосередковується в музиці то як замкнутий простір /площадні образи/ з сакральним центром /дзвонівість/, то переходить у нескінченність /гіймнічність/. Вона виконує також посередницьку функцію, яка втілює в собі колективне представництво, асоціюється з історичними долями етносу і фактами його конкретного буття. У музиці це буття розкривається як со-буття, яке персоніфікується через відчуття живої святкової дії.

Таким чином, Пасха, що символізує духовне безсмертя, інтерпретується як родова єдність. Ідеальний стан особи, яка перебуває у відчутті своєї світлої божественної призначеності у бутті, у переживанні його вічності, реалізується в тілесній іпостасі "етнічного тіла". Його життя не пов"язується лише з життям духу, як ідеальної "трансцендентної основи. Перед нами тілесна духовність, в якій шлях спасіння мислиться у формі єднання, створення певного колективу людей з загальним минулим, сучасним і майбутнім, єдністю історичної мети та завдань.

В ідейно-образній тканині Канону вона знаходить своє вираження дискретно-континуально, сприймається як перехід однієї образної форми вирізу в іншу, переміщення від матеріальних значень до абсолютно космічних, що є дуже близьким медитативним принципам жрецько-шаманської культурної традиції.

Посередницько-особистісна функція тут реалізується як втілення колективного "я", в категоріях якого і мислиться весь світ. Типове і конкретне, що міститься у знаках-символах використаних інтонаційних прообразів, пов"язується з певними ідеями світоглядного плану, носіями яких вони сприймаються в масовій свідомості. Звідси сакральне втручається у контекст сучасного, типові інтонаційні формули обрядового та побутового фольклору накладаються на стильові прообрази, які орієнтують на

музичний побут міської культури ХУП століття.

Дисертація завершується висновками, в яких основну увагу звернуто на характеристику суттєвих особливостей музичної культури України ХУП століття. Наголошується на тому, що діалектична єдність і складна суперечлива взаємодія язичних, міфологічних елементів з різними течіями християнства, особливо візантійської релігійної філософії та естетики, обумовили характерні риси духовної культури українського тогочасного суспільства. Це знаходило свій багатоплановий прояв як у художній культурі взагалі, так і зокрема культурі музичній. У висновках зазначається, що музичній культурі в її різноманітних формах: світській, церковній, побутовій, народній та інших притаманне двовір'я. Двовір'я як основа музичної свідомості визначає його спадкоємність по відношенню до національних традицій Київської Русі і одночасно виділяє в ньому переважно язичні елементи. Двовір'я посилює також типологічну близькість національних форм музичної культури з іншими, що йдуть від художньої практики Західного Середньовіччя та Відродження.

На рівні музичної мови ця тенденція виявляється у особливостях співвідношення зображальних та виразних засобів, через які накреслюються просторово-часові параметри художнього "буття" музичної свідомості, її змістовне наповнення та історична відповідність актуально-здободенним проблемам суспільного життя у ХУП столітті.

Накреслюються подальші напрямки вивчення світоглядних аспектів української музичної ку. тур як національного художнього явища, не тільки в контексті розглянутих культурних традицій, але й відносно до різноманітних слов'янських культурних впливів, і зокрема культури Московії.

Основний зміст дисертаційного дослідження викладено в таких публікаціях.

Монографії

1. Уланова С.И. Украинская музыкальная культура ХУП столетия /мировоззренческий аспект/, - К.: друк. УПК ПК, 1994. - 167 с.

Статті, тези:

2. Уланова С.И. Методологические принципы анализа музыкального наследия эпохи Возрождения // Вопросы анализа и исполнения музыкальных произведений: Сб. ст. - Ровно, 1983. - С.48-52.
3. Уланова С.И. Музыкальная культура прошлого и некоторые аспекты ее изучения на современном этапе // Актуальные проблемы культурного строительства: Тезисы Республиканской научной конференции. Вып.3. Сер: 3. Искусство и литература. - Николаев, 1985. - С. 318-321.
4. Передерий В.Ф., Уланова С.И. Человеческий фактор и музыкальная культура // Этика и эстетика: Межведомств. науч. сб-к. Вып.30. - К., 1987. - С. 23-30.
5. Коваленко Н.В., Уланова С.И. Формирование музыкально-эстетической культуры на занятиях в курсе музыкально-теоретических дисциплин // Интенсификация учебного процесса в вузе культуры: Тезисы Всесоюзной конференции. - Барнаул, 1988. - С. 29-31.
6. Уланова С.И. О значении духовной музыки в нравственно-эстетическом воспитании // Нравственное содержание искусства и современный идеологический процесс: Сб-к тезисов Всесоюзной научно-теоретич. конференции. Ч. П. - К., 1990. - С. 125-126.
7. Уланова С.И. Зрощання ролі національних художніх традицій

- у професійній підготовці працівників культури // Нова концепція та сучасні підходи в питаннях підготовки кадрів культури: Тези до наукової конференції КДК. - К., 1991. - С. 45-48.
8. Уланова С.И. К вопросу о методологии восприятия музыкального наследия /мировоззренческий аспект/ // Восприятие художественного произведения как проблема искусствознания и художественного воспитания: Тезисы Всесоюзной конференции. - Астрахань, 1993.
9. Уланова С.І. "Псалтир" С. Полоцького - пам'ятник української музичної культури // Художня культура та проблеми підготовки професійних кадрів в умовах українського духовного відродження: Тези доповідей. - К., 1993. - С. 19-20.
10. Уланова С.І. Культурно-світоглядні основи розвитку церковної музики в Україні у ХІІ ст. // Проблеми розвитку художньої культури: Тези доповідей Всеукраїнської науково-творчої конференції. - К., 1994. - С. 50-53.
11. Уланова С.І. Філософсько-культурні джерела українських псалмів ХІІ ст. // Зб-к наук. праць. Ч. П. - К., 1994. - С. 102-112.
12. Світоглядні аспекти музичної культури // Питання культурології: Міжвідомчий зб-к. № 13. Ч. І. - К., 1994. - С. 103-112.
- Учбово-методичні публікації:
13. Формування музичного мислення студентів у процесі викладання профільюючих дисциплін А.М.Зілогубка, М.С.Димчишин, С.І.Уланова/; Методична розробка для викладачів та студентів музично-педагогічного факультету. - Ровно, 1982.
14. Уланова С.И. Методологические принципы музыкально-стиле-

вог. анализа в курсе "Анализ музыкальных произведений"//
Методические указания к изучению темы. - К., 1986. - 24 с.

15. Уланова С.И. Усиление мировоззренческой направленности преподавания общенаучных дисциплин /Н.А.Ярвеец, Р.А.Довбуш, Р.И.Чепелев и др./: Методические рекомендации. - К., 1988. - 52 с.

Ulanova S.I. Aspects of outlooks of ukrainian musical culture of the XVII century. A doctor or philosophical sciences dissertation in 09.00. 04- aesthetics. Ukrainian National Academy Philosophy Institute, Kiev, 1995.

The dissertation is a manuscript. A monograph scientific articles, speeches and handbooks have been published on the topic of the dissertation. A total of 15 publications.

The author worked out - the problem of sources of outlooks of ukrainian musical culture of the XVII century, opened up the peculiarities of the musical century and it's development on different genre-forms of worldly and spiritual music in existence of that-time, traced the interaction of philosophical and cultural traditions that stipulated their historical and national originality.

Уланова С.И. Мировоззренческие аспекты украинской музыкальной культуры XVII столетия. Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук по специальности 09.00.04 - эстетика. Институт философии Национальной Академии Украины, Киев, 1995.

Диссертацией является рукопись. По теме диссертация опубликованы монография, научные статьи, тезисы докладов, методические пособия. Общее количество - 15 наименований. Автор разрабатывает проблему мировоззренческих истоков украинской музыкаль-

ной культуры ХІІІ століття, розкриває характерні особливості музичального свідомства і його розвитку на прикладі різних жанрових форм функціонуючих в то время світської і духовної музики, прослідковує взаємодія філософсько-культурних традицій, обумовивших їх історичне і національне своєобразие.

Ключові слова: музична культура, Україна ХІІІ століття, огляд.

Друк. ПК ПК. Зам. 121 Тир. 100.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, which is mostly illegible due to fading and bleed-through.

448755

AB 32.31

AB 32.311